

УДК 343.32

DOI: 10.31733/17-03-2023-310-312

Роман КАТОРКІН

т.в.о. завідувача наукової лабораторії
соціологічних та кримінально-правових досліджень
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ВОЄННА БЕЗПЕКА» ТА «ОБОРОНОЗДАТНІСТЬ ДЕРЖАВИ»

З початком повномасштабної війни, яку російська федерація розв'язала проти нашої держави, у інформаційному просторі все частіше використовуються поняття «воєнна безпека» та «обороноздатність держави». Це і не дивно, адже щодня на території України фіксується ряд злочинів та кримінальних проступків, які вчиняють російські військові та підконтрольні їм найманці і терористи з метою захоплення нашої Батьківщини та винищення українців як представників окремої нації.

При цьому варто зауважити, що наразі на науковому рівні відсутня єдина позиція щодо співвідношення перелічених категорій, хоча в різних галузях права їх доволі широко використовують. Так, наприклад, в науці кримінального права дані соціальні цінності нерідко виокремлюються в якості об'єктів складів кримінальних правопорушень (кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби, злочини та кримінальні проступки у сфері забезпечення призову та мобілізації тощо) [3, с. 287]. Зрозуміло, що поняття «воєнна безпека» та «обороноздатність держави» тісно пов'язані між собою, проте чи є вони тотожними? З метою вирішення зазначеного питання проаналізуємо положення чинного законодавства України.

Відповідно до Закону України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України», воєнна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз [5].

Аналіз ч. 1 ст. 1 згаданого вище нормативно-правового акта дозволяє дійти висновку про те, що воєнна безпека – це частина національної безпеки, характерною ознакою якої є воєнний характер загрози.

Що стосується «національних інтересів», які згадані у дефініції воєнної безпеки, то відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» під ними розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [5].

Таким чином, воєнна безпека – це доволі широка за своїм обсягом категорія, що передбачає захищеність цілого комплексу благ від такого специфічного роду небезпеки, як воєнна загроза.

Як було вказано вище, поряд з терміном «воєнна безпека» існує також поняття «обороноздатність держави» [1, с. 375]. Відповідно до ст. 1 Розділу I Закону України «Про оборону України», під останньою розуміється здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації [6].

З викладеного вкотре слідує, що категорії «воєнна безпека» та «обороноздатність держави» тісно пов'язані між собою. Водночас, наразі на науковому рівні відсутня єдина позиція щодо співвідношення цих понять між собою.

Так, наприклад, Л. Перепалова, О. Кузьменко та Я. Григоренко, проаналізувавши вказану проблематику, дійшли наступних умовиводів:

У законодавчому полі обороноздатність держави повинна бути визначена не тільки як концепт, який існує або діє лише в разі збройної агресії чи збройного конфлікту. На переконання науковців, обороноздатність повинна бути забезпечена й у мирний час, коли відсутні реальні або потенційні випадки збройної агресії чи збройного конфлікту. І

парламентарі повинні передбачити, що обороноздатність являє собою здатність держави в будь-який час мати спроможність забезпечити стабільність національних інтересів держави [4, с. 11].

Думається, згадане зауваження є доволі цікавим та таким, що потребує додаткових наукових дискусій. Водночас, на нашу думку, сформована дефініція обороноздатності не свідчить про те, що цей процес характеризується лише «активацією» відповідних складових елементів виключно у випадку збройної агресії або збройного конфлікту. Вважаємо, що наявність у визначенні словосполучення «здатність до захисту» апіорі свідчить про те, що обороноздатність держави охоплює і мирний час, в який здійснюється постійна підготовка до відбиття можливого нападу.

З наведеного визначення обороноздатності незрозумілим залишається об'єкт захисту. Ураховуючи, що законодавець наводить вичерпний перелік об'єктів, які захищає воєнна безпека, а саме державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, варто також визначити на нормативно-правовому рівні, захист яких об'єктів підпадає в межі обороноздатності держави [4, с. 11-12].

Дійсно, у даному випадку, можливо, доречно було б спроектувати перелік об'єктів, перелічених у диспозиції воєнної безпеки у визначення, що міститься у ст. 1 Закону України «Про оборону України». Такий крок дозволив би синхронізувати відповідні законодавчі акти між собою та повністю врегулювати питання співвідношення воєнної безпеки з обороноздатністю держави.

Окремо зауважимо, що згаданий вище перелік об'єктів, все ж таки, не є вичерпним, адже законодавець прямо вказує на «інші життєво важливі національні інтереси».

Зіставляючи визначення воєнної безпеки й обороноздатності держави, які визначені законодавством, вчені констатують, що практично відсутня межа між ними. Законодавець визначає воєнну безпеку як «захищеність», а обороноздатність – як «здатність держави до захисту». Тому ці категорії потребують узгодження між собою, зіставлення, визначення, що є ширшим поняттям і як саме вони співвідносяться між собою [4, с. 12].

Погоджуємось із тим, що пряма відповідь на питання співвідношення понять «воєнна безпека» та «обороноздатність держави» у змісті визначених законодавчих актів відсутня. Не дивлячись на це, врегулювати даний науковий запит цілком можливо.

Як зазначає М. Дричик, воєнна безпека складається з багатьох механізмів, серед яких: економічні, фінансові, організаційні, інституційні, нормативно-правові та кадрові механізми [2, с. 58].

Вказане свідчить про те, що поняття «воєнна безпека» є доволі широким та охоплює ряд зовнішніх та внутрішніх елементів. З самої дефініції воєнної безпеки випливає, що вона являє собою певний стан захищеності від воєнних загроз [7, с. 121]. Даний стан може бути забезпечений завдяки цілому комплексу факторів: наявність відповідних сил та засобів держави, участь у військових альянсах (наприклад, НАТО), особливості політико-географічного розташування тощо.

Із визначення ж обороноздатності слідує, що дана категорія передбачає виключно наявність певних сил та засобів держави, спрямованих на її захист від воєнних загроз. Відтак, обороноздатність держави – це один з головних, проте не єдиний елемент у системі воєнної безпеки. Зниження рівня обороноздатності апіорі призводить до підвищення воєнної небезпеки.

Таким чином можемо зробити висновок про те, що обороноздатність держави співвідноситься з воєнною безпекою в якості частини та цілого. Вчиняючи суспільно небезпечне діяння, пов'язане з посяганням на обороноздатність держави, суб'єкт порушує воєнну безпеку (суспільні відносини, що забезпечують охорону воєнної безпеки України).

Перспективним напрямком подальших наукових пошуків вважаємо дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень, що посягають на воєнну безпеку України.

1. Березняк В. С. Сучасні погляди на поняття екстрадиція у науці кримінально-процесуального права. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 374-383.

2. Дричик В. М. Наукові підходи до проблеми забезпечення воєнної безпеки в Україні. Наукові перспективи. 2022. № 10 (28). С. 50-60.

3. Каторкін Р. А. Кримінально-правове забезпечення призову на строкову військову службу, військової служби за призовом осіб офіцерського складу в Україні у XX столітті. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 4. С. 285-292.

4. Перевалова Л. В., Кузьменко О. В., Григоренко Я. О. Обороздатність VS воєнна безпека держави: теоретико-правовий аспект. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2019. № 1. С. 7-13.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

6. Про оборону України: Закон України від 06.012.1991 р. № 1932-XII. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

7. Шаблистий В. В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС, Ліра ЛТД, 2015. 420 с.

УДК 343.85

DOI: 10.31733/17-03-2023-312-313

Ксенія КОСЯЧЕНКО

доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ЗНАЧЕННЯ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі немає держави, що володіє бездоганною репутацією в галузі захисту прав людини. Безумовно позитивна динаміка стає реальністю завдяки ефективній національній політиці і розвитку міжнародного і регіонального співробітництва у цій сфері за дотримання принципів невтручання у внутрішні справи, суверенітету і територіальної недоторканності інших держав. Згідно із загальноприйнятою концепцією основні обов'язки щодо забезпечення умов для більш повної реалізації прав і свобод людини та їх гарантій покладаються в першу чергу на державу.

Як зазначає Є. Пожидаєв значення громадських організацій у суспільно-політичному житті України досить суперечливе. З одного боку, широким колом фахівців їхня роль визнана вельми важливою у формуванні сучасного громадянського суспільства в Україні, становленні демократії, захисті прав і свобод громадян. Громадські організації, як структурний елемент громадянського суспільства, тісно пов'язані і взаємообумовлені з політичною системою суспільства [1, с. 19].

Отже, не піддаючи сумніву практичне значення механізму реалізації кримінологічної діяльності неурядових організацій, як суб'єкта у сфері протидії злочинності, спробуємо з'ясувати його сучасний стан та перспективи подальшого вдосконалення зазначеного механізму.

В першу чергу необхідно визначити, що кримінологічна діяльність неурядових організацій повинна мати законодавче закріплення. Так, щодо законодавства, яке регулює діяльність неурядових організацій, то у ст. 36 Конституції України зазначено, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Усі об'єднання громадян рівні перед законом.

У ст. 37 Конституції України зазначено, що утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються. Разом із тим, політичні партії та громадські організації не можуть мати